

IZ POVIJESTI DUBROVAČKE FARMACIJE U XVI STOLJEĆU

(Biografski prinosi)

ZDENKA KESTERČANEK

U nastavku napisa pod istim naslovom u Analima Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku od g. 1957—59. o povijesti apoteke aromatarije kraj crkve sv. Vlaha i o apoteci nasuprot južnoj strani dvora objavljujemo ovdje dokumentarne prinose za treću staru apoteku smještenu sučelice dvoru, kao i dokumente za apotekare koji su u njoj radili.

Iza toga objavljujemo arhivska biografska vrela i prinose za 38 apotekara koji se u aktima nazivaju naizmjenice aromatarius, speciarius i apothecarius, a za koje smo zadržali jedinstveni naziv apotekar. Na kraju je popis svih do sada pronađenih apotekara iz XVI stoljeća uz naznaku godina rada i njihova podrijetla.

APOTHECA AROMATARIA A FRONTE PALATII REGIMINIS

Ovako nazivlju službeni akti apoteku »Pred dvorom«, a bila je na velikom trgu zvanom »Platea magna«, kako se nazivala prostrana ulica pred kneževim dvorom. Prostorije u kojima je bila smještena ta apoteka bile su crkveno vlasništvo nad kojim je imala crkva »jus patronati«.

Uz tu apoteku vezana su imena četvorice apotekara, to su bili Ivan Frano Britius, njegov sin Bricijé Frana Britiusa, Cezar Angelicus i Fabricije Visnaro.

Mnoge arhivske isprave otkrivaju podatke iz stručnog i privatnog života tih apotekara i time pridonose upoznavanju prošlosti farmacije u Dubrovniku.

Ivan Frano Vinka Britius iz Pesara. U XVI stoljeću doselio se više apotekara iz vojvodine Urbina u Dubrovnik. To su bili Luka Antunov, Anđelo Antunov, Ivan Frano Britius, njegov sin Bricije i Cezar Angelik. Zna se da su došla u Dubrovnik i dva liječnika iz vojvodine Urbina, i to Mr Ludovik iz Pesara godine 1536, kada se prvi put spominje obitelj Britiusa i liječnik dom Cezar Buzzecharino koji se doselio godine 1552, kada i Cezar Angelik. Svi ti Urbinci izabrali su Dubrovnik za grad svoga djelovanja na zdravstvenom polju, povezani zasigurno zajedničkim podrijetlom i interesima.

U svibnju 1536. g. ugovorio je Frano Britius s Antunom Markovim Bartolijem Firentincem i Ivanom Krstiteljem Rabljaninom, poznatim dubrovačkim ljevaocem topova i zvona da će zajednički kupiti apoteku pred dvorom i u nju uložiti svoj trud i novac. Prema tom ugovoru pripadala je Franu Britiju, koji je jedini među ortacima bio apotekar jedna trećina, a ostaloj dvojici dvije trećine.⁸⁶

Kada su dvojica Britijevih ortaka iza nekoliko godina umrla, došlo je u apoteci do zamršenih promjena. U veljači godine 1541. tražili su nasljednici poslovnih drugova Antun Jakovljević, Zenobije Bartolijev i Pavao sin i Ivan, nećak pok. Ivana Rabljanina da im se isplati uloženi novac od 312 zl. dukata.⁸⁷ Doznavši za to pojavili su se i ostali vjerovnici i tražili da im Britius vrati posuđeni novac.

Početakom 1541. g. izjavio je Frano Britius »Rhagusij existens et apothecam aromatariae in dicta civitate Rhagusij exercens« da se priznaje dužnikom Frana P. Belija za 50 zl. dukata i vlastelina Ruska Pucića za 30 zl. dukata koji je novac primio za stvari i robu potrebnu u apotekarske svrhe. Osim toga je Frano dugovao Pavlu Sorkočeviću 40 zl. dukata za jedan sanduk šećera koji mu je ovaj prodao za njegovu apoteku. Da podmiri te dugove, dao im je Britius u zalag svu užad, ribarske košare i ostalu spremu, što se sve nalazilo u spremištu ispod stana u kojem je stanovao Ivan Jakovljević Idini, kancelar dubrovački.⁸⁸ Malo iza toga tražio je i Jerko Brindica iz Kotora da mu Britius vrati 7 zl. dukata, Jerolim Matijević dužnih 29 zl. dukata posuđenih na sedam godina, a Živko Ivanov zvan Radinković svotu od 43 zl. dukata.^(88a) Britius se obavezao nasljednicima svojih bivših ortaka u apoteci da će im otplaćivati pomalo, kroz četiri godine, dužni novac koji su oni bili uložili u apoteku. No i poslije toga je imao stalno razna razračunavanja pred sudovima i notarom zbog preuzetih obaveza, jamstava i drugih pravnih poslova koji su se počeli množiti još od prosinca 1536. god. kada je jamčio svome zemljaku Franu Guglielmi iz Pesara za 11 zl. dukata koje je ovaj dugovao Nikoli Ranjini.⁸⁹ Da popravi svoje loše materijalno stanje, posudio je Britius g. 1546. od dubrovačke vlastele Petra i Frana Lukarevića 92 zl. dukata kojim je novcem odlučio otputovati u Aleksandriju brodom Marka Radinog iz Cavtata, da tamo kupi robu potrebnu za apoteku. Kao jamstvo založio im je veću količinu lana te je izjavio da ga mogu prodati na javnoj dražbi ne vrati li im posuđeni novac za šest mjeseci, a najkasnije mjesec ipo iza povratka iz Egipta.⁹⁰

Spremajući se na put, napisao je Frano Britius u veljači 1545. g. u dominikanskom samostanu oporuku prema kojoj je ostavio stolnoj crkvi i dominikanskom samostanu manje svote novaca, a sav svoj ostali pokretni i nepokretni imetak u jednakim dijelovima sinu Briciju i i svojoj kćerci, ako se ova ne uda. Ženi Anici koja mu je donijela 125 zl. dukata u ime miraza, što je vidljivo iz notarskog spisa, imao se

⁸⁶ D. N. 104, 1

⁸⁷ D. C. 127, 68

⁸⁸ D. C. 127, 56

^{88a} D. C. 128, 125*

⁸⁹ D. N. 104, 116

⁹⁰ D. N. 108, 279

vratiti miraz, a za uspomenu joj ostavlja jedan prsten u vrijednosti od 5 zl. dukata. Izvršiteljima svoje oporuke odredio je sina Bricija i Aleksandra Jakovljenog iz Pesara.

Tek tri godine iza toga krenuo je Frano Britius brodom na poslovno putovanje u Egipat, no kako je na povratku iz Aleksandrije umro na brodu, što je zabilježio notar 26. 10. 1549. g. kada je otvorio i proglasio njegovu oporuku⁹¹, preuzeo je dalje vođenje apoteke njegov sin

Bricije Frana Britius. Čim je preuzeo očevu apoteku, ugovorio je Bricije-1549. g. s Nikolom iz Trebinja (de Travunia), da ga uzimlje za djetića⁹², pa opet godine 1550. Ivana Babića, kasnijeg apotekara u Dubrovniku koji je, kako u ugovoru piše, dotada radio u apoteci Petra Ivanovića Šibenčanina u Dubrovniku.⁹³

Bricijeva nastojanja da uredi preuzeta očeva dugovanja nijesu uspjela, pa pošto mu je u srpnju 1552. g. umrla majka Anica, određena je u kolovozu sekvestracija njegove apoteke.⁹⁴ Briciju su oduzete apotekarske prostorije i date u zakup Cezaru Angeliku. Malo iza toga Bricije je umro. Dana 5. svibnja 1553. g. kupio je na dražbi vlastelin Miho Lukarević cijeli inventar te apoteke za 325 zl. dukata⁹⁵. Iako je bilo došlo do nekog sporazuma među vjerovnicima pokojnog Ivana Frana Britiusa, tako da je trgovcu Zenobiju Bartolija priznato prvenstveno pravo isplate duga od 50 zl. dukata, dok se ostatak kupovnine imao podijeliti razmjerno među ostale vjerovnike,⁹⁷ nisu ni nakon toga bila podmirena sva dugovanja.

Godine 1554. sud je osudio u dugim parnicama Miha Sorkočevića da plati ostavštini Frana Britiusa neka dugovanja, ali taj novac su zaplijenili drugi vjerovnici.⁸⁹ Sve te novčane neprilike, parnice i obračuni bili su posljedica zamršenih odnosa u ovom apotekarskom ortak-luku.

Cezar Angelicus iz Ferma (Urbino). Njega spominje u svojoj oporuci dubrovački apotekar Vinko Sanković kada navodi da je kupio 1542. g. u Urbinu neke lijekove od tamošnjeg apotekara Cezara Angelika.⁹⁹ Godine 1545. uložio je speciarius Anđelo Angelov Urbinac protest pred kancelarom u Dubrovniku jer mu nisu bili izručeni neki lijekovi koje mu je poslao Cezar iz Urbina.¹⁰⁰ Iz tih akata zaključujemo da je Cezar Angelik koji je rođen u Fermu bio u mladim godinama apotekar u Urbinu odakle je slao lijekove u Dubrovnik. Godine 1552. preselio se u Dubrovnik i od tada je kroz dulji niz godina povezan s poviješću bivše Bricijeve apoteke »Pred dvorom«.

Kada je iza smrti Frana Britiusa i njegova sina Bricija došla njihova apoteka 1553. g. na dražbu zbog dužnih 195 zl. dukata i 1 perpera kao

⁹¹ T. N. 40, 31'

⁹² D. N. iz g. 1549. str. 124.

⁹³ Ibidem str. 224

⁹⁴ D. C. 131, 61'

⁹⁵ D. C. 137, 140

⁹⁶ D. C. 138, 36

⁹⁷ D. C. 138, 106.

⁹⁸ D. C. iz. g. 1554. pod datumom 26/6. i. g.

⁹⁹ T. N. iz g. 1536—1543. str. 218.

¹⁰⁰ D. C. 130, 309

i drugih dugovanja, kupio je apoteku Miho Lukarević, kako je prije navedeno. U ugovoru je upisano da kupuje za sebe i svoje nasljednike sve što se nalazi u apoteci i u njenu spremištu i to: lijekove, medicinske boce, sirupe, droge, šećer, vosak, posude, radni pribor (utensilije) kao i druge stvari koje pripadaju apoteci, što da je sve ubilježeno u kancelarijskoj knjizi od godine 1552. a tergo libri.¹⁰¹ Nas bi zanimao taj inventar zato jer se u toj ispravi navodi da se od dražbe izuzimaju srebrene vaze stojnice i srebrni i zlatni predmeti druge vrste, ali taj se inventar ne nalazi na naznačenom mjestu u kancelarijskoj knjizi, pa je na žalost vjerojatno izgubljen.

Istodobno, kada je Miho Lukarević postao vlasnikom inventara apoteke, zakupio je Cezar Angelik prostorijske apoteke nad kojima je imao u to vrijeme patronatsko pravo kanonik Marko Palmotić.¹⁰² Povezani tako zajedničkim interesima ugovorili su apotekar C. Angelik i M. Lukarević u svibnju 1553. g. društveni ugovor o apoteci¹⁰³ kojom zgodom je upisan u kancelarijsku knjigu novi popis »Inventario di tutte le robbe della spetiaria di quondam Britio spetiale«. Iza tog naslova dolazi tačan popis lijekova, posuda i apotekarskog pribora. Taj opširan inventar pisan talijanskim jezikom od osobite je važnosti, jer nas upoznaje ne samo s materijom medikom jedne apoteke aromatarije XVI stoljeća u Dubrovniku, već se iz raznih utensilia i posuda doznaje i način izrade lijekova. To je jedini do sada pronađeni potpuni popis apotekarskog materijala u našoj zemlji star preko 400 godina, a dragocjen je prinos, na petnaet ispisanih pergamentnih listova kancelarijske knjige, upoznavanju povijesti naše farmacije.¹⁰⁴

Opširnim društvenim ugovorom od svibnja 1553. g. obavezao se Cezar Angelik svome ortak u apoteci Mihajlu Lukareviću da će raditi sav stručni posao, i to »upravljati, priugotavljati lijekove i zapovijedati kao dobar aromatar i poslovni drug«. Cezar je imao pravo prema ugovoru držati jednog djetića za kuću, a dvojicu za apoteku, a ako se ukaže potreba, moći će uzeti na rad u apoteci i trećeg djetića. Ustanovili su još da će Cezar primati zajedno s trojicom djetića 60 zl. škuda godišnje za hranu. Iz dohotka apoteke plaćat će se najamnina, a dobit će dijeliti po polovici.¹⁰⁵

Iza tri godine kupio je godine 1556. Cezar Angelik od Mihajla Lukarevića tu apoteku za svotu od 442 zl. škuda s pravima na sva potraživanja za izdate a neplaćene lijekove, te se obavezao da će isplatiti u roku od dvije godine tu kupovinu.¹⁰⁶

Cezar Angelik bavio se i drugim poslovima izvan apoteke, tako je predao godine 1556. vlastelinu Mihajlu Orsata Sorkočeviću novac da mu donese s puta neku robu, no kako je ovaj malo iza toga umro, dao je Cezar ubilježiti u kancelariji dozvolom Petra Ors. Sorkočevića, brata

¹⁰¹ D. C. 138, 36

¹⁰² D. C. 137, 140

¹⁰³ D. C. 138, 70'—72

¹⁰⁴ D. C. 138, 7—14, 16 a tergo libri. Ovaj inventar objavit će se posebno.

¹⁰⁵ D. C. 138, 70

¹⁰⁶ D. C. 142, 103'

i nasljednika Mihajlova ovaj njihov raniji sporazum: »Ugovaram s vama meser Mihajlo, jer putujete radi kupnje žita prema Levantu, uz želju za sretan put i dobro zdravlje, da mi kupite za 150 aspra koje sam vam predao u apoteci dobrog i tanko ispredenog platna. Ako to ne biste našli, kupite mi za taj novac dobrog žita, a uz uobičajenu proviziju za sve što ćete kupiti. Dana 23. ovog mjeseca dao sam vam još šest cekina da mi kupite dobrog žita«. ¹⁰⁷

C. Angelik bio je izabran kao jedan od dvojice arbitara u sporu između Marka Nikole Bana i njegova administratora apoteke Marka Marinova. ¹⁰⁸ Čini se da je Cezar u kasnijim godinama pao u novčane neprilike jer je zanemarivao plaćanje najamnine, pa mu je tadašnji upravitelj prostorija svećenik Marko Ranjina otkazao godine 1562. prostorije apoteke. ¹⁰⁹ Protiv tog akta žalio se Cezar, ali mu je početkom 1563. g. zaplijenio 15 zl. škuda za najamninu koja je iznosila prema pogodbi 60 perpera godišnje. ¹¹⁰

U veljači 1567. god. potvrdio je Cezar Angelik da je primio kao polog od Ivana Cekija iz Ferma za ono vrijeme znatnu svotu od 600 zl. škuda i obavezao se da će taj novac isplatiti Josipu Krijadu Jevrejnu ako ovaj oslobodi iz turskog ropstva Petra I. Cekija, Ivanova oca. ¹¹¹

Početkom 1567. god. prodao je C. Angelik Marku Marinovu laboratorijski pribor i neke apotekarske stvari koje je poslije tražio da mu ih mora vratiti jer ih nije isplatio. Iza dulje raspore konačno je Marko iste godine vratio te stvari. ¹¹²

U svibnju 1567. g. učinio je Cezar iza 14-godišnjeg rada ugovor o prodaji te svoje apoteke s

Fabricijem Visnarom iz Milana koji je kupio apoteku za 245 zl. dukata, i to, kako izrijekom u ugovoru piše, da kupuje sve sudove, stojnice, apotekarske utensilije i pribor, zatim sve lijekove, droge, ljekovite sirupe, kako jednostavne, tako i sastavljene kao i sve ostalo što se nalazi u njegovoj apoteci smještenoj na Velikoj Placi pred Dvorom. Taj opširan ugovor iz godine 1567. sadržava sve uobičajene obaveze uz uvjet da Visnaro plati u ime kupovine do Božića 60 zl. dukata, a po svršetku svake dalje godine po 60 dukata. No već polovicom iduće godine upisano je na aktu da je taj ugovor izvršen, te je prema tome Visnaro isplatio cijelu kupovinu prije urećenog roka. ¹¹³ O daljem radu Visnarovu nismo više našli podataka, a bio je zadnji od apotekara za kojeg se ustanovilo da je držao u XVI st. apoteku »Pred Dvorom«.

U Dubrovniku su radili prema dosada pronađenim vrelima osim apotekara o kojima smo već prije pisali još i ovi:

Marin Ivanov Pribković bio je rodom iz otoka Koločepa. U studenom g. 1489. učinio je ugovor sa zidarom Jakovom Ostojićem iz

¹⁰⁷ D. C. 142, 105

¹⁰⁸ D. C. 150, 99

¹⁰⁹ D. C. 149, 20'

¹¹⁰ D. C. 149, 106'

¹¹¹ D. N. 117, 187, 188

¹¹² D. N. 117, 181, 183', 184

¹¹³ D. N. 117, 205'

Rijeke dubrovačke o gradnji kuće na njegovu posjedu Ratac na Koločepu. Ostojić se među ostalim obavezao da će kuću sagraditi do Uskrsa i da će biti »de pulchro laborario ad laudem cujuslibet boni muratoris«. U svibnju 1490. potvrdio je J. Ostojić da je potpuno isplaćen za sagrađenu kuću koju je dovršio za nepunih šest mjeseci.¹¹⁴

U ožujku g. 1492. bio je Marin Ivanov jamac za Marka Petrovića i njegova druga Ivana radi dužnih 60 dukata.¹¹⁵ U lipnju g. 1515. spominje se Marin Pribković kao jedan od izaslanika kojega je skupština otoka zvana »Universitas de insula Calamota« poslala dubrovačkom nadbiskupu s molbom da imenuje svećenika Leonarda za pomoćnika bolesnom župniku Pavlu.¹¹⁶

Oko g. 1538. ubilježen je u knjizi bratovštine krojača kao Marinus de Čoani (Ivanov) speciario, pa kako u to vrijeme nema u Dubrovniku drugog apotekara imenom Marin, to se ovaj upis očito odnosi na Pribkovića.¹¹⁷

U studenom 1554. upisan je ugovor kojim poznati dubrovački pomorac Tomo Stjepović Skočibuha kupuje veliku kuću i posjed na Koločepu, na rtu zvanom Ratac. Da bi proširio svoj posjed s istočne strane, kupio je od nasljednika tada već pokojnog Marina Pribkovića jednu trećinu njegova vinograda.¹¹⁸

Gašpar Antunov iz Rimina. Iz ove obitelji radila su dvojica apotekara u Dubrovniku. Otac Gašpar spominje se više puta od g. 1520.¹¹⁹, tako je g. 1521. potvrdio da su mu kamenari Pavao Nikolić i Dragić Radosalić dovršili kamenarske radove na Pilama.¹²⁰ Gašpar je umro za vrijeme velike epidemije kuge¹²¹ koja je harala od 1526. do 1528. godine, u isto vrijeme kad i njegova žena Nikoleta i kćerke.¹²² U notarskom aktu od 8. 12. 1524. navodi se da je Nikoleta ostavila među ostalim stvarima i četiri slike. Rukom rađene slike našli smo i u nekim drugim spisima koji se odnose na apotekarske domove.

Antun Gašparov. Dana 14. veljače 1527. g. našli smo ga zabilježena kao apotekara i nasljednika očeve apoteke u nekom notarskom poslu,¹²³ a već idući mjesec ubilježeno je da je on kao i njegov brat Julijan umro od kuge. Pred smrt su braća učinila oporuku te su kao posljednji potomci te obitelji ostavili sav svoj naslijeđeni imetak, t. j. apoteku, kuću na Pilama i posjed u Rijeci dubrovačkoj Mihi i Nikoli

¹¹⁴ D. N. 69, 141'

¹¹⁵ D. N. 71, 137

¹¹⁶ Lisičar, V.: Koločep nekoč i sada. Dubrovnik 1932. str. 190

¹¹⁷ Roller, Dubrovački zanati JAZU. Zagreb 1951. Građa str. 245

¹¹⁸ D. C. iz g. 1554. str. 34

¹¹⁹ D. C. 109, 241 — D. N. 96, 71 — D. C. 111, 158

¹²⁰ D. C. 110, 85'

¹²¹ T. N. iz g. 1525—28. str. 92. — Ex libris testamentorum hujus publicae Notariae Rhagusinae ad usum Vincentij Nicolai Vodopich. Rukopis u biblioteci dr I. Gračića u Dubrovniku spominje prednju oporuku koja se, međutim, danas više u drž. arhivu ne nalazi.

¹²² T. N. 34, 42—42', 216—217

¹²³ D. N. 99, 150

Zlatarićima.¹²⁴ Tako je i ta apotekarska obitelj kao i neke druge bila žrtvom velike epidemije kuge.

Joanat Clarius iz Parme. Godine 1521. ubilježeno je da je vodio svoju apoteku koja se nalazila uz prostorije dubrovačkog knjižara Jakoba Nigera de Alexandria dela Paglia na Placi.¹²⁵

Krstitelj Ivanov iz Brešije. Iz dva sačuvana akta možemo zaključiti da se doselio u Dubrovnik iz mletačke provincije te da je ondje radio oko petnaest godina. Godine 1526, spomenut je u jednoj ispravi kao aromatar u Dubrovniku,¹²⁶ a u svibnju 1541. god. upisan je u nekom pravnom aktu već kao mrtav.¹²⁷

Luka Antonijev iz Urbina ubilježen je u knjizi bratovštine krojača godine 1538. kao »Luca di Antonio spizaro«,¹²⁸ a već godine 1541. spominje se kao mrtav.¹²⁹ Ostavio je udovicu Stanulu i maloljetnu djecu, pa je ona bila dalje vlasnicom apoteke, no nismo mogli ustanoviti gdje se ta apoteka nalazila.

Jakov de Fresante iz Rima. Dozvolom Malog vijeća i svojih tutora uzela je u studenom 1542. g. Stanula, udova Luke specijara, u svoje ime i u ime svojih malodobnih sinova Jakova kao upravitelja njihove apoteke.¹³⁰ On se obavezao da će voditi apoteku godinu dana, a za to vrijeme da će primiti u ime plaće 25 zl. dukata uz hranu i piće. U tom ugovoru nazivlje se Jakov »famulus« iako to nije bio običajni naziv za administratora apoteke, već su se tim imenom obično nazivali djetići ili pomoćnici apotekara.

Anđeo Antunov iz Urbina spominje se kao apotekar, koliko je dosada ustanovljeno, samo kroz tri godine, i to prvi put početkom 1544. godine kada je uzeo za djetića u apoteci kao i za kućni rad Cvjetka Petrovića iz Dubrovnika na pet godina.¹³¹

U kolovozu 1545. godine tražio je Anđelo da mu Stjepan vlasnik jednog brigantina, izruči ljekovite droge, i to 60 libara Ligni santali i 8 libara Cortices ligni santali koje mu je poslao Cezar iz Urbina, a ako mu to ne preda, neka mu Stjepan dade naknadu u drugoj robi ili u novcu.¹³² Čini se da je Anđelo Antunov umro sumnjivom smrću jer

¹²⁴ T. N. 35, 7, 17

¹²⁵ D. N. 96, 48.

Jakob Niger poznat je u hrvatskoj književnosti po tome što je izdao g. 1522. treće izdanje Marulićeve »Judite u versih harvacchi slosene« štampane In Vinegia ad instantia di M. Giacomo di Negri da Lexandria de la Paia habita in Ragusii nel anno MDXXII a di XIX de Zenaro«. Tako su zaslugom Jakoba Nigera dobili Dubrovčani, ni godinu dana iza prvog izdanja u Splitu a drugog u Zadru treće štampano izdanje našeg prvog hrvatskog epa.

¹²⁶ D. N. 99, 105

¹²⁷ D. C. 127, 132.

¹²⁸ Roller, ibidem str. 243

¹²⁹ D. C. 127, 49

¹³⁰ D. C. 128, 220

¹³¹ D. N. 122, 249

¹³² D. C. 130, 309. Lignum Santali uvezio se u Italiju iz Indije.

je 5. studenog 1547. godine Vijeće umoljenih raspravljalo o njegovoj smrti, pa je zaključeno većinom glasova da se istraga nastavi pred kriminalnim sudom.¹³³ Anđelo Antunov bio je vjerojatno brat Luke Antunova iz Urbina.

Lovro Teofil Ricardus doselio se u Dubrovnik iz Lodija kraj Milana, godine 1544. kada smo ga našli prvi put upisanog kao apotekara. Iste godine nastupio je u nekom poslu kao punomoćnik Sirakužanina Frana Camino,¹³⁴ a upisan je g. 1548. i u ožujku 1549.¹³⁵ kao dubrovački apotekar. Početkom 1557. imenovan je procjeniteljem zajedno s Rokom Fasanom kod prodaje apoteke pok. Petra Ivanovića Zanova.¹³⁶ Iste je godine na zahtjev Roka Fasana provedena zapljena koralja koji su bili u rukama Lovre Teofila.¹³⁷ Javlja se i godine 1559. kao vjerovnik u nekom ovršnom poslu.¹³⁸

Matija Ivana Baromić iz Senja. Ime Baromića poznato je po znamenitom štamparu glagoljašu Blažu Baromiću koji je već krajem XV stoljeća štampao knjige glagoljicom u Senju. U Dubrovniku se spominje još godine 1517. Ivan Nikole Baromić, kada ga aromatarius Andrija Alegreti nazivlje u svojoj oporuci svojim vrlim nećakom i ostavlja mu neki legat.¹³⁹ Vjerojatno je taj Ivan Baromić bio otac apotekara Matka Senjanina koji je bio upisan u bratovštinu krojača pod imenom Matco di Zoan spiciar.¹⁴⁰ U aktima notarijata navodi se da je godine 1541. svršio novčani obračun sa svojim bratom Franom s kojim je imao razne poslove¹⁴¹ Kroz sedam godina uzimao je u službu više djetića i s njima pradio ugovore. Tako je početkom 1540. g. ugovorio s Pavlom Ljubišićem da mu radi pet godina, a po svršetku ovog roka isplatit će mu sedam dukata.¹⁴² Koncem ožujka 1542. g. uzeo je djetića Dominika Vinkova iz Kotora na šest godina privolom njegove majke Jelene uz uobičajne uvjete. Po svršetku tih godina imao mu je isplatiti 15 zl. dukata kao plaću. Istog dana doveo je u notarijat i ugovorio sa Stjepanom Marinovićem iz Herceg Novog da ga uzimlje kao pomoćnika u apoteku uz uvjet da stupi na rad tek u siječnju iduće godine uz plaću od 12 zl. dukata godišnje. U kolovozu 1547. g. ugovorio je s Marinom Vlahovim da mu radi kao djetić u apoteci uz uobičajene uvjete.¹⁴³

Godine 1548. upisan je Matija Baromić kao mjenični dužnik Andrije Miošija trgovca u Dubrovniku.¹⁴⁵ Godine 1559. primio je već prije navedenu naredbu Malog vijeća uz još ostalu šestoricu aromataria,

¹³³ C. R. 48, 89 — Jeremić-Tadić, Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika II 153.

¹³⁴ D. N. 108, 35

¹³⁵ D. N. 109, 86, 263

¹³⁶ D. C. 143, 19

¹³⁷ D. C. 143, 158'

¹³⁸ D. C. 145, 44

¹³⁹ T. N. 32, 30 — D. C. 110, 126

¹⁴⁰ Roller, ibidem str. 246

¹⁴¹ D. N. 106, 157

¹⁴² D. N. 106, 70

¹⁴³ D. N. 106, 241

¹⁴⁴ D. N. 109, 163

¹⁴⁵ D. C. 133, 158

koji su imenovani u toj naredbi.¹⁴⁶ Umro je naglom smrću 21. studenog 1576. g., a u oporuci učinjenoj usmeno pred svjedocima imenovao je svoju ženu Mariju univerzalnom baštinicom.¹⁴⁷ Marija ud. Baromićeva spominje se g. 1577. kada joj je Malo vijeće dozvolilo da može dobiti nužne isprave kako bi joj se vratila dobra njena pok. muža koja su bila na teritoriju Senjske Rijeke.¹⁴⁸

Đuro Mihov. U siječnju 1577. g. uzimlje Marija ud. Baromićeva za administratora svoje naslijeđene apoteke Đuru Mihova koji se toga dana obavezao da će kroz jednu godinu marljivo upravljati njezinom apotekom i da će za to vrijeme utjerati sva dugovanja za lijekove koliko god mu to bude moguće. Za to vrijeme primit će plaću od 40 škuda kao i stan i hranu zajedno sa ženom i djecom kako im to dolikuje, a udova Marija obećava još da će s njime dobro postupati. U ugovoru je upisano da su redovnice samostana S. Marije od Kaštela unajmile već prije toga kuću i prostorije u kojima je živio i radio Matko Baromić sadašnjem administratoru Đuru Mihovu. Radi toga su još ugovorom utvrdili da će Marija Baromićeva po isteku jedne godine isprazniti kuću i apoteku, a on se obvezao da će joj platiti sve investicije koje je bio učinio njen pok. muž u apoteci.¹⁴⁹

U kolovozu 1584. g. vodio je Đuro Mihov sa svojom ženom Francicom parnicu protiv Josipa Dimitrovića zbog nekog duga koju su izgubili,¹⁵⁰ a kada ih je tužio g. 1589. apotekar Ivan Ivanović, svršila je rasprava u njihovu korist.¹⁵¹

Ime Marije Baromićeve spominje se posljednji put g. 1584. kojom zgodom je na zahtjev Josipa Dimitrovića popisana opširan kućni inventar tada već pokojne Marije¹⁵² iz kojega se vidi standard privatnog života apotekarske obitelji Baromića. Taj zanimljivi popis objavili smo u cijelosti na drugom mjestu.

Roko Fasano iz Padove radio od 1539—1598. Biografske podatke tog istaknutog apotekara koje smo objavili g. 1956.¹⁵³ nadopunjujemo još nekim vrelima.

G. 1545. i 1549. zastupao je Fasano u dva navrata pred vlastima Alojzija mačara, poznatog dubrovačkog privrednika.¹⁵⁴

Fasano je često davao lijekove na vjeresiju. Tako je u lipnju 1556. g. potvrdio da je primio od Frane, udovice Jeronima Vetranovića svotu od 11 perpera za razne lijekove koje je davao za vrijeme bolesti nje-

¹⁴⁶ C. M. 45, 207 — Kesterčanek Zd., Anali Hist. inst. Jug. ak. Dubrovnik g. VI—VII str. 263.

¹⁴⁷ T. N. 44, 181

¹⁴⁸ C. M. 53, 142

¹⁴⁹ C. M. 53, 134 — D. N. iz g. 1577 fo. 139

¹⁵⁰ Sent. de cancel. iz g. 1584 fol. 94

¹⁵¹ Sent. de cancel. iz g. 1588 fo. 68

¹⁵² D. C. 172., 106—108 a tergo libri. Zd. Kesterčanek i W. Schneider, Die Dubrovniker Inventare aus den Privatwohnungen zweier Apothekerfamilien »Die Pharmazeutische Industrie« Editio Cantor, Aulendorf i. Württ. 1960. p. 423—426.

¹⁵³ Kesterčanek, Zd., Roko Fasano, dubrovački ljekarnik XVI st. Anali JAZU Dubrovnik 1953. Knj. II 267—274.

¹⁵⁴ D. C. 130, 307, 312' — D. C. 133, 44' a tergo libri

nu mužu, a koje mu on nije isplatio.¹⁵⁵ Polovicom 1562. godine učinio je pred kancelarom obračun za razna potraživanja koja je imao s Ivanom K. de Comitibus¹⁵⁶ kako se češće nazivlje Ivan Rabljanin poznati lijevač topova, koji put upisan i pod imenom Ivan de Tollis.^{156a}

U kolovozu g. 1564. ubilježen je Roko Fasano kao svjedok u jednoj kaznenoj parnici iz koje se vidi ispravan i savjestan rad u apoteci tog istaknutog dubrovačkog apotekara. Fasano je izjavio pred sudom ovo: »Brijač Leonardo Vickov (brat poznatog liječnika Tome Natalića Budislavića) došao je u moju apoteku i tražio da mu izdam lijek za jednog seljaka iz Župe dubrovačke. Kako mu nijesam smio ni htio izdati odnosni lijek jer je apotekarima bilo strogo zabranjeno odlukom Malog vijeća da bez znanja i dozvole liječnika izdaju lijekove, pod prijetnjom kazne od 25 perpera i mjesec dana zatvora, to je brijač Leonardo stao najuvredljivim riječima (koje doslovno navodi) psovati gradskog fizika Alojzija Federikova kao tobožnog krivca što ne može dobiti lijek«. Sudac je iza toga preslušao i Fasanova djetića Frana koji je tada bio prisutan u apoteci.¹⁵⁷

Fasano je nastupio kao arbiter u siječnju g. 1567, a kasnije i kao svjedok u sporu između Cezara Angelika i Marka Marinova.¹⁵⁸

Antonello de Melazzo. Spominje se u lipnju 1542. godine kao aromatar u Dubrovniku, i to u prvoj polovici XVI stoljeća. Tu je upisano da je apoteku koju je do godine 1542. vodio Ivan Krstitelj Orlando prije njega držao Antonelo iz Melace na Siciliji.¹⁵⁹ Njegovo djelovanje kao apotekara našlo se potvrđeno i u nekim kasnijim ispravama, i to u notarskoj knjizi od studenog 1543. g.¹⁶⁰ i u kancelarijskoj od 1545. g. gdje ga spominju već kao mrtva.¹⁶¹ U statutu dubrovačke bratovštine krojača naveden je među popisanim članovima pod imenom Batista d'Antonello spiciar.¹⁶²

Vukava d'Antonello spiciar, ovako je upisan u knjizi bratovštine krojača,¹⁶³ a bio je vjerojatno sin Antonelov. Nazive špičar i za njihove žene špičarica našli smo u više dokumenata XVI stoljeća, pa su i danas još uobičajeni ti nazivi u Dubrovniku.

Ivan Krstitelj de Orlando iz Sicilije bio je sljednik Antonela iz Melace u njegovoj bivšoj apoteci.¹⁶⁴ Kao aromatar se spominje mjeseca travnja 1540. godine kada je osigurao lijekove koje je ukrcao na brigantin Bože iz Rijeke dubrovačke, a slao ih nekom Antoniju Ca-

¹⁵⁵ D. N. 115, 26

¹⁵⁶ D. C. 148, 227 — 156a Fisković C., Ivan Rabljanin, Anali Hist. inst. Jug. ak. Dubrovnik g. VI—VII str. 214

¹⁵⁷ Acta S. Mariae Majoris br. 466.

¹⁵⁸ D. N. 117, 183'

¹⁵⁹ D. C. 128, 125

¹⁶⁰ D. N. 122, 208

¹⁶¹ D. C. 130, 252, 319

¹⁶² Roller, ibidem 236

¹⁶³ Ibidem 258

¹⁶⁴ D. N. 122, 208

merino u Veneciju. On je osigurao tom zgodom lijekove, i to, kako piše u ispravi, od dana i časa, kada taj brigantin bude spreman da isplovi iz dubrovačke luke, pa sve dok sretno stigne u mletačku luku kao i još daljih 25 sati.¹⁶⁵ Svi ostali pronađeni akti odnose se na vrijeme iza njegove smrti početkom 1542. godine.

U lipnju iste godine došli su u državnu kancelariju svećenik Antun de Orlando Sicilijanac kao brat i nasljednik Ivana K. Orlanda i vlastelin Vale Sorkočević te izjavili da među njima postoji spor zbog jedne četvrtine bivše Antonelove apoteke. Oni da ne žele stvar predati sudu, već se hoće izravnati mirnim putem. Svećenik Antun izabrao je kao arbitra Nikolu Federikova, plemića iz Ankone, a Vale Sorkočević Roka Fasana. Budući da obranici nisu izrekli presudu ni nakon pola godine, to im je vlast koncem 1542. godine zaprijetila novčanom globom, ako to odmah ne izvrše. Ta rasprava bila je malo zatim riješena¹⁶⁶ jer je Anton Orlando prodao razne stvari i lijekove Petru Ivanoviću zvanom »Zanon«¹⁶⁷ koji se ovdje prvi put tako nazivlje uz naznaku da je bio iz Hvara, iako u svim drugim aktima piše da je iz Šibenika. Poslije te prodaje imao je Antun s Petrom Ivanovićem razne obračune između ostalog, kako piše u aktu i za kupljene, a neplaćene lijekove. Koncem 1545. ti obračuni su konačno svršeni i brisani u notarskoj knjizi.¹⁶⁸

Istodobno je imao Antun Orlando raspru pred sucima i obranicima s Lujom maćarom koja je trajala još i godine 1545. Tada je zastupnik Antunov utvrdio pred kancelarom da mu Lujo duguje još 26. zl. dukata kao ostatak duga za kupljene prostorije bivše apoteke Ivana K. Orlanda.¹⁶⁹ Te duge parnice koje su punile kancelarijske i notarske knjige, prikazane ukratko, dokazuju zamršene odnose nastale u apoteci zbog suvlasništva, nasljedstava i raznih zaduživanja.

Ivan Luke Babić jedan je od domaćih sinova koji su u Dubrovniku počeli učiti u apotekama kao djetići, izučili empirijskim putem apotekarsko umjeće »ars de spetiaria« i postali samostalni apotekari. Iako smo pronašli u XVI stoljeću mnogo ugovora s djetićima, ni smo našli među njima osim Ivana Petrovića i Ivana Babića nijednog kasnijeg apotekara. Ivan Babić počeo je raditi godine 1546. kada je aromatar Petar Ivanović Zanon zaključio s njime ugovor o naukovanju. Ivan se obavezao da će raditi kod njega kao famulus kroz četiri godine uz uobičajene uvjete.¹⁷⁰ Po isteku toga roka našli smo Babića godine 1550. na radu u apoteci Bricija Britiusa. U prvom ugovoru upisan je kao Ivanus Babich, a kasnije se spominje kao Joannes Lucae Babich.¹⁷¹ Veliki broj pronađenih dokumenata koji se odnose na Ivana Babića objavljujemo kronološkim redom.

On je godine 1545. ugovorio s Vlahom Vlajkijem sapunarom, da će zajednički poslovati i proizvoditi sapun. Babić je u taj posao uložio 106 zl. dukata i 1 groš uz uvjet, da će on sam prodavati sapun, koji će Vlajki izrađivati. Istog dana ugovorio je Babić da prodaje 24 sanduka

¹⁶⁵ D. N. 106, 90

¹⁶⁶ D. C. 128, 118, 125

¹⁶⁷ D. N. 107, 28'

¹⁶⁸ D. N. 108, 221

¹⁶⁹ D. N. 122, 208

¹⁷⁰ D. C. 131, 235'

¹⁷¹ D. N. 110, 224'

sapuna Ivanu Gradiću uz uvjet da sapun stručno izradi sam Vlaho Vlajki.¹⁷²

U godini 1557. pozajmio je Babić 3 zl. škude od vlastelina Pavla Martinušića i obavezao se da će mu novac vratiti za četiri mjeseca.¹⁷³ Njegovo ime je upisano u g. 1558. kada posuđuje novac i g. 1560. kada jamči za neke manje svote novaca.¹⁷⁴ G. 1560. i g. 1566. dao je staviti u dužnički zatvor Stjepana Antunova zbog dužnih 11 zl. dukata.¹⁷⁷ Iste godine je zaplijenio Mariji Radinoj jednu suknju (unam suchgnam in pani nigro) zbog dužnih 3 i pol zl. dukata,¹⁷⁸ i kod krojača Marka Velića zaplijenio je neki novac.

U Vladinoj naredbi od godine 1559. spomenut je među sedmoricom tadašnjih aromatarara.¹⁷⁵ Kao suvlasnika jednog broda našli smo ga spomenutog godine 1564. kada je prodao osam brodskih karata Mihajlu Petrovu iz sela Kručice kod Slanog.¹⁷⁶ Godine 1567. spominje se u jednom notarskom poslu sa specijarom Markom Marinovim,¹⁷⁹ a početkom iste godine javlja se kao obranik u sudskom postupku koji se vodio protiv istog apotekara. U svibnju 1567. g. uzeo je Ivan Babić u službu Ivana Antunova iz Venecije koji se ugovorom obavezao da će mu vjerno služiti kao djetić za vrijeme od pet godina.¹⁸⁰ U listopadu 1573. godine spominje se opet kao suvlasnik broda sa dva brodska udjela,¹⁸¹ a iste godine je upisano da je kupio od vlastelina Savina Palmotića kuću i zemlju na Lapadu.¹⁸² Iz kancelarijskih i notarskih knjiga saznaje se da je Babić često davao bolesnicima lijekove na kredit, što je bilo uobičajeno i u drugim apotekama. Dugovi za lijekove spominju se više puta u ugovorima s ortacima i administratorima kao i u nekim oporukama i tužbama. Tako je godine 1575. vodio Babić parnicu protiv Junija Sorkočevića zbog dugovanja za lijekove, no Sorkočević je uložio žalbu protiv presude kojom je bio osuđen. Kada je osuda bila poništena, predali su stvar obranicima na presudu.¹⁸³

Koncem 1575. godine dao je Babić Dubrovčaninu Bartolu Markovu 62 i pol zl. dukata da mu donese s puta u inostranstvo kuda putuje brodom robu za njegovu apoteku, i to očišćene bademe, gorušicu za muštardu, ulje i dobre soli uz uobičajnu proviziju.¹⁸⁴ Kada je došlo do raspre između Martolice Crijevića i Ivana Babića zbog nekih obračuna, oni su se 9. siječnja 1576. god. sporazumjeli da tu prepirku riješe izabrani suci aromatarari Roko Fasano i Julijan Jakobov. Već u veljači iste godine izrekli su ti obranici presudu prema kojoj je utvrđeno da je Babić primio od Crijevića 1000 zl. dukata i da mu je Babić predao robe samo u iznosu od 632 dukata, te da je još dužan vratiti razliku od 368 perpera. O kakvoj se robi radilo, nije ubilježeno.¹⁸⁵ U svibnju 1576. godine nalažu suci na zahtjev Ivana Dragičevića, pročelnika nekog brat-

¹⁷² D. C. 138, 251'

¹⁷³ D. C. 143, 134

¹⁷⁴ D. C. 146, 68'

¹⁷⁵ C. M. 45, 207

¹⁷⁶ D. C. 150, 141

¹⁷⁷ D. C. 146, 178 — D. C. 151, 123

¹⁷⁸ D. C. 151, 202

¹⁷⁹ D. N. 117, 183'

¹⁸⁰ D. N. 118, 15

¹⁸¹ D. C. 160, 19

¹⁸² D. C. 158, 6

¹⁸³ D. C. iz g. 1577/6. str. 116

¹⁸⁴ D. C. g. 1575/6. str. 10.

¹⁸⁵ D. N. 157, 47

stva, Ivanu aromaturu da mora u roku od osamnaest dana izraditi naručene velike svijeće i izručiti ih Dragičeviću, a to da ima izvršiti pod prijetnjom kazne od 10 perpera.¹⁸⁶ Kako se iz toga naloga vidi, proizvodio je Babić i svijeće poput drugih apotekara XVI stoljeća iako je u to vrijeme bio poznat u Dubrovniku i zanat »ars candellarum«.

On je bio dva puta jamac i platac za Tripa Đurova zvanog Smekija kao i za nekog Đuru, obojicu iz Perasta, i to prvi put 1560 a zatim polovicom 1576 godine.¹⁸⁷ Iste godine dozvolio je sud Babiću sekvestraciju nekih stvari kod trgovaca vinom Pavla i Milovana Milića iz Bosanke.¹⁸⁸ Početkom svibnja 1578. g. upisano je u kancelarijskoj knjizi da je nastala raspra između I. Babića i apotekara Frana Martinova »occasione cuiusdam computi rerum aromatariae« u kojoj su sudili dubrovački suci. Polovicom godine 1583. bio je Babić procjeniteljem u raspi među dvojicom dubrovačkih trgovaca zbog veće količine šećera.¹⁸⁹ Dubrovački apotekari braća Marin i Petar Nikolić ugovorili su godine 1584, s Babićem o zakupu jedne prostorije za apoteku aromatariju s potpunim namještajem, sudovima, stojnicama i utenzilijama. Iz akta se ne vidi u koju svrhu su zakupili tu apoteku jer su Babić kao i braća Nikolići imali u to vrijeme već svoje apoteke.¹⁹⁰ Možda su namjeravali da je dadu dalje u zakup kojem novom aromataru, međutim je ta pogodba bila kasnije sporazumno poništena.

U knjizi Delle affitti del comune za godinu 1591—1594. upisano je na strani 46 da je žena »Nicka Ivanova speciale« platila 6 perpera za najam prostorija na velikoj Placi. Tako se nazivala prostrana ulica pred Dvorom, pa je možda u to vrijeme imao Babić svoju apoteku u prostorijama bivše Britijeve apoteke. Zadnji put našli smo ubilježeno ime Ivana Babića godine 1596. u jednom ugovoru.¹⁹¹ Vjerojatno je malo iza toga umro iza pedesetogodišnjeg rada.

Iz sada pronađenih arhivskih vrela vidi se dakle da se Ivan Babić osim apotekarskim bavio još i trgovačkim i novčarskim poslovima, što je bilo osobito uobičajeno u XV i XVI vijeku. Od 32 pronađena arhivska akta koji se tiču Babića gotovo se polovica odnose na poslove izvan apotekarskog zvanja. Tome se ne smijemo čuditi, jer su bile takve prilike u Dubrovniku u doba njegova velikog prosperiteta. Trgovinom i privredom bavili su se uz svoje redovno zvanje osim trgovaca i vladini službenici kao kancelari, učitelji i drugi, a razumije se i vlastela. Tako čitamo u jednom pismu Ivana Krstitelja Amaltea, tajnika Republike, glasovitom filologu Nascimbeniju od 26. listopada 1560. godine da dođe kao »lector publicus« — nastavnik u Dubrovnik, da će moći od svojih dohodaka velikim dijelom novca korisno raditi i trgovati po Istoku,

¹⁸⁶ Diversi e Possesso di Criminali iz g. 1570/77. pod datumom 20/5. 1576.

¹⁸⁷ D. C. 146, 68' — D. C. iz g. 1575/6. str. 125.

¹⁸⁸ D. C. iz g. 1575/6. str. 17

¹⁸⁹ D. C. 170, 152

¹⁹⁰ D. C. 173, 128, 128', 129 — Kesterčanek Zd., O inventarima dubrovačkih ljekarna u XVI st. Spomen-knjiga Zbora liječnika Hrvatske, Zagreb 1954, str. 200

¹⁹¹ D. N. 128, 105 — 191 a. Appendini F. M., Notizie . . . I str. 206

Siriji, Španiji i Engleskoj i bez brige povjeriti novac ocima svojih učenika.^{191a}

Ivan Lučić. O njemu smo doznali da je bio apotekar u Dubrovniku iz njegove zanimljive oporuke koja je otvorena poslije njegove smrti 23. XI 1555. godine. On je naredio da ostavlja svojoj ženi Anđelini 400 zl. dukata koje je za miraz donijela u brak, i to 200 dukata u novcu, a 200 dukata u haljinama i drugoj opremi. Osim toga joj je ostavio više svojih zlatnih lanaca. Univerzalnim baštinikom cijelog ostalog imutka imenovao je svoje muško ili žensko dijete koje se ima roditi poslije njegove smrti. Umre li, međutim, to dijete prije svoje punoljetnosti, tada želi da ga nasljedi njegova majka Stanula. Tom oporukom ostavio je dubrovačkoj bolnici »Domus Christi« svoju kuću s vrtom u Rijeci dubrovačkoj vrijednu 1.000 zl. dukata te izjavljuje da je dio tog posjeda kupio za ovu svotu od Linje udovice iza njegovog pokojnog brata, i njihove djece, te ako oni žele da preuzmu natrag te nekretnine, imaju isplatiti bolnici 1.000 zl. dukata u gotovu. To je bila znatna svota novca jer je u to vrijeme godišnji čisti prihod jedne srednje dubrovačke apoteke iznosio oko 150. zl. dukata. Izvršiteljima oporuke imenovao je svoga kuma Bartola trubača i gosp. Jakova Giliberto kome je ostavio 8 zl. dukata.¹⁹² Dubrovčani su često darivali ubožišta — hospitale kojih je bilo nekoliko već u XIV stoljeću u Dubrovniku, a kada je godine 1546. veliko ubožište pretvoreno u pravu bolnicu za siromahe koju je uglavnom izdržavala Vlada, sjećali su se često Dubrovčani u oporukama te bolnice svojim darovima.

Ambrozije upisan je kao aromatar godine 1550. u jednoj ispravi.¹⁹³ U tom aktu nije zapisano njegovo prezime ni mjesto odakle je bio rodom, no kako ime Ambroz nije uobičajeno u Dubrovniku, to držimo da je bio doseljenik.

Tripo se spominje u ljetu 1552. godine u notarskom spisu kao »Tripus aromatarius«.¹⁹⁴ Prema njegovu imenu bio je domaćeg podrijetla, a možda i Kotoranin gdje je to ime uobičajeno. Daljih podataka o njemu nismo našli.

Stjepan de Silvestris. Početkom godine 1566. našli smo ubilježeno da je završena raspra između Frana Gualterucija i Stjepana iz Bologne aromatara zbog nekih lijekova koje je on predao njemu i njegovu djetiću, a što se sve vidi iz već upisane neke druge isprave od iste godine.¹⁹⁵

Marin Grgin. Dana 29. listopada 1576. godine upisana je u notarijatu zadužnica kojom su se obavezali apotekar Marin Grgin i neki Pavao Radibratović dubrovačkom novčaru Lovri Jezusoviću da će mu u roku od 8 mjeseci vratiti 234 zl. dukata i 16 groša koje im je pozajmio zasigurno za kakav trgovački posao u studenom prošle godine. Dužnici su prema zakonima onog vremena jamčili za isplatu svojih

¹⁹² T. N. 41, 49

¹⁹³ D. C. 135, 36'

¹⁹⁴ D. N. 112, 87'

¹⁹⁵ D. C. 151, 168

dugova ne samo svojim cijelim imutkom već i lično pod prijetnjom dužničkog zatvora kao i kaznom od deset postotaka, ne plate li dug u ugovoreno vrijeme. U navedenoj zadužnici odrekli su se svih zakonskih odredaba privilegija i *salvus konduktusa* da ne bi mogli kasnije prigovoriti isplatama.¹⁹⁶ Marin se javlja još u nekoj notarskoj ispravi u veljači 1577. god.¹⁹⁷

Ivan Markov upisan je u jednoj ispravi od 4. prosinca 1576. godine kao vlasnik broda. Tu se zabranjuje »ad instantiam Joannis Marci aromatarii patroni gaithe« da ne smije izručiti Josipu Alegretiju novac koji se kod njega nalazi jer da taj novac potražuju nasljednici pok. Marina Perašćanina.¹⁹⁸

Luka Đurov. O njemu doznajemo iz molbe njegove žene Nike od kolovoza 1576. god. kojom je ishodila od kriminalnih suca da su zabranili stranim trgovcima Horaciju, Fulviju i Hanibalu iz Italije da ne smiju igrati na karte s njenim mužem Lukom specijarom pod prijetnjom izгона iz države.¹⁹⁹ Iz spisa se kasnije doznaje, da im je bio zabranjen dalji boravak u Dubrovniku.

Đuro Ivanović. U oporuci Kate Ivanović, udovice iza pok. Đure, doznajemo da je bio u Dubrovniku apotekar i da je umro prije svoje žene u drugoj polovici XVI stoljeća. Ona je učinila oporuku koncem studenog 1577. g., a umrla u veljači iduće godine.²⁰⁰

Nikola Ivanović spominje se u zaključku Velikog vijeća u svibnju 1579. godine kada je nastupio kao jamac za tkalca Radoslava Malog koji je sa svojim drugovima bio dužan državi 232 zl. dukata. Nikola Ivanović jamčio je za 29. zl. dukata, a za ostale drugove jamčila su još trojica apotekara, i to Frano Lovrov Testa, za Petra Vučićevića za 29 zl. dukata, Ivan Ivanović za Ivana Stjepanovića za 29 zl. dukata, Ivan Bartolov za Vukašina Braića za 29 zl. dukata.²⁰¹ Da li su ta četvorica apotekara imali s tim tkalcima kakve druge poslovne veze, nismo mogli ustanoviti.

Ivan Bartolov je, kako je poznato,²⁰² jedan od četvorice apotekara kojima je medic.-doctor Nikola Rossius (Russus) u svojoj oporuci od g. 1599. ostavio neke svoje medicinsko-farmaceutske i druge knjige, i to Ivanu Bartolovu »Matiolija« koji je u ožujku iste godine potvrdio da je knjigu primio. Pod Matioliem se razumije njegova knjiga iz XVI st. »Commentarii in sex libros Pedaccii Dioscoridis Anazarbei de materia medica«. Petru Ivanoviću knjigu od »Kalistena«. Pisac je te knjige možda grčki historičar iz IV st. pr. n. e. ili kasniji Pseudo-

¹⁹⁶ D. N. iz g. 1576/77. pod datumom 29/10. 1576

¹⁹⁷ Ibidem pod datumom 20/2. 1577.

¹⁹⁸ D. C. iz g. 1575/6. str. 11.

¹⁹⁹ *Diversi e Possesso de Criminali* iz g. 1570—1577. pod datumom 1/8. 1576.

²⁰⁰ T. N. 45, 25'—26

²⁰¹ *Cons. Majus* iz g. 1577—83. str. 87.

²⁰² Kesterčanek, *Prinosi biografijama* str. 185.

Kalisten. Marinu Nikoliću je ostavio »La chirurgia di Guidone Spagnolo«, »Antidorario Fiorentino« i neke rukopisne zakone. Eufemiju Boschi jednu apotekarsku knjigu koju neka po volji izabere iz njegove knjižnice. U oporuci se spominje i apotekar Bartol Rosso (Tibicinus) za koga piše da mu je posudio knjigu od Messue, kao i neke manje rukopise, koje mu nije vratio. Na kraju oporuke je liječnik Rossius još upozorio, ako bi bila među njegovim filozofskim, teološkim i medicinskim knjigama koja sumnjivog sadržaja da se ima odnijeti biskupu radi cenzure.²⁰³

Đuro Matijin spominje se i kao aromatar u kolovozu 1581. g. kada je bio arbiter sa Rokom Fasanom u raspri, koja je nastala između dvojice apotekara Frana Martinova i Ivana Ivanovića.²⁰⁴ To je jedini pronađeni akt s njegovim imenom.

Federik Ogerio imao je svoju apoteku godine 1581. u Dubrovniku u državnim prostorijama. U travnju 1591. g. pristala je vlada da dade Federiku na njegovu molbu ponovo u zakup iste prostorije za apoteku na daljih deset godina, t. j. do godine 1601. uz zakupninu od 90 perpera godišnje.²⁰⁵

U knjizi o općinskim najamninama upisane su Ogerijeve uplate za najam tih prostorija. Tu je upisan kao Federigo Ogiero. Najam za godinu 1594. i 1595. platio je zajedno s aromatarom Eufemijem, svaki po 45 perpera.²⁰⁶ Prema tome se vidi da su ta dvojica bili suvlasnici u apoteci.

Eufemije Boschi aromatar bio je doseljenik jer to ime nije u Dubrovniku uobičajeno. Kako je spomenuto naslijedio je i on jednu apotekarsku knjigu od liječnika Russa.²⁰⁷

Matko Ivana Alegreti. Godine 1587. spominje se arbitražni ugovor u raspri između vlastelina Ivana Restića i Matije Ivanovog aromatar.²⁰⁸

18. travnja 1590. g. nastupio je »Matco Jois Alegreti, apothecarius« kao jamac prema državi za Matka Stanulića iz Soline koji se obvezao da će plaćati alimentaciju nekoj Katarini majci Staninoj, koju je Stanulić ubio.²⁰⁹ Kao član bratovštine krojača, bio je upisan kao »Matco di Alegretto speciale«.²¹⁰ U svakom od ta tri akta nazivlje se Matko Ivanov različito i to aromatarius, apothecarius i speciale što dokazuje da u to vrijeme nije bilo razlike u nazivima, niti su oni bili ustaljeni za apotekare.

²⁰³ Popović, P., Jedna lekarska biblioteka u Dubrovniku u XVI st. Beograd 1932. Separat str. 2.

²⁰⁴ D. C. 168, 79

²⁰⁵ C. R. 71, 56 — Jeremić-Tadić, ibidem II 155

²⁰⁶ Libro delli affitti de Comune iz g. 1591—1595. str. 62 i 103

²⁰⁷ T. N. 51, 11—14

²⁰⁸ D. N. 123, 208

²⁰⁹ Cons. Majus iz g. 1587—91. pod datumom 18/4. 1590.

²¹⁰ Roller ibidem str. 245.

U XVI st. radili su u Dubrovniku petorica apotekara s prezime-
nom Alegreti. To su bili Andrija A., Frano Andrijin A., Ivan Marinov
A., Matko A. i Ivan Radin - Radosalić-Alegreti. Vlasnik apoteke kod
S. Vlaha Ivan Marko Ban Alegreti šesti član tog prezimena nije bio
izučeni apotekar.

Ivan Marija upisan je godine 1593. do 1594. u knjizi o najam-
ninama kada je uplaćivao najam za svoga očuha Roka Fasana²¹² u čijoj
je apoteci izvršio naukovanje. U svojoj opširnoj onoruci sastavljenoj
1594. g. izjavio je R. Fasano izriješkom, da nema prema svome pastor-
ku Ivanu Mariji nikakvih obaveza, ipak mu je ostavio neke nekretnine.
Apoteku je oporučio svojoj ženi Niki uz želju da se apoteka proda
ili da njome upravlja Ivan uz privolu njegove majke.²¹³ Da li je on
iza Rokove smrti 1598. g. nastavio voditi apoteku, nije se moglo usta-
noviti.

Pater Julijan bio je koncem XVI stoljeća aromatar u apoteci
samostana Male braće u Dubrovniku, a bio je rodom iz Komolca u
Rijeci dubrovačkoj. Samostanski nekrologij kaže da je u svojoj struci
bio valjan, da je dugo vremena vršio tu službu na opće zadovoljstvo.
Umro je u Dubrovniku godine 1619.²¹⁴ U istoj samostanskoj apoteci
radili su u XVI stoljeću još fra. **Justin** i fra **Andrija**.^{215a}

APOTEKA I APOTEKARI U STONU

Već godine 1460. htio je dubrovački apotekar Ivan Teutonicus
zvan Garbo da otvori apoteku u Stonu, drugom gradu republike, ali
vlada nije uvažila njegovu molbu.²¹⁴

Krajem XV stoljeća dobio je Ston svoju apoteku u kojoj je vršio
službu liječnik Pasko Krivaldi. Godine 1487. bio je student medicine,
a kasnije odredila je Vlada da se liječniku magistru Pasku Krivaldiju do-
dijeli u Stonu jedna od gradskih prostorija u kojoj će držati svoje li-
jekove. U svibnju 1500. god. bio je magister Pasko potvrđen kao dr-
žavni službenik u Stonu s plaćom od 8 perpera mjesečno uz dozvolu
da može voditi apoteku, koja se smatra prvom u Stonu. Liječiti je
morao besplatno, ali je imao pravo da naplaćuje lijekove. Pasko se
spominje u svibnju 1506. kada se imala srušiti prema odredbi Vijeća
umoljenih špilja u njegovu vrtu radi novograđenih utvrda.^{215a} Pasko
se u nekim ispravama spominje kao rođeni Dubrovčanin i sin liječnika
Đure zvanog Spanus i majke Tomazine, kćerke Radoslava Utišeno-

²¹¹ Slade: Necrologium Fratrum Minorum S. F. Rukopis pod br. 319. biblioteke
samostana Male braće (franjevaca)

²¹² Libro delli affitti, ibidem str. 86.

²¹³ T. N. 50, 123'—124

^{213a} Velnić, V., Die Vorträge der Hauptversammlung der Intern. Gesellschaft der
Pharmazie von 26—31/8 1959. Stuttgart 1960. str. 192.

²¹⁴ Cons. Majus 11, 176 — Jeremić-Tadić, II 153.

^{214a} Beritić L., Stonske utvrde. Anali IV-V str. 102.

vića. Godine 1538. nije bio više na životu, a bio je posljednji dubrovački liječnik koji je istodobno vršio i apotekarsko zvanje.

Herkul iz Peruje spominje se godine 1543. kao stonski apotekar. U srpnju iste godine izglasalo je Malo vijeće da mu se isplati 9 perpera i 4 dinara u ime zakupnine za stan i apotekarske prostorije za proteklih osam mjeseci. Iz toga izlazi da je bio u državnoj službi kao stonski apotekar već 1542. godine.²¹⁶

Svi apotekari u Stonu bili su vladini službenici sa stalnom plaćom jer nijedan od tadašnjih apotekara nije mogao zbog slabih mjesnih materijalnih prilika voditi vlastitu apoteku. Tako je Ston, drugi grad republike, imao već koncem XV st. državnu apoteku zbog svoje udaljenosti od Dubrovnika i radi nezdravog malaričnog položaja.

Maksim Stanga iz Kremone. U srpnju 1553. godine potvrđen je za stonskog službenog apotekara.²¹⁷ U prosincu iste godine dozvolilo mu je Malo vijeće da može na šest dana otići iz Stona u Dubrovnik, a godine 1577. spominje se kao mrtav.²¹⁹

Aleksandar Maksima Stanga bio je izabran 28. prosinca 1577. godine za apotekara u Stonu na mjesto njegova pok. oca Maksima s plaćom i dužnostima koje je imao njegov otac.²²⁰ Aleksandar se spominje još godine 1587. kao apotekar.²²¹ Daljnjih podataka o stonskoj apoteci u XVI stoljeću nismo našli iako je zasigurno morala i dalje postojati.

POPIS APOTEKARA XVI. STOLJEĆA U DUBROVNIKU

Podrijetlo i utvrđene godine rada

1. Aleksandar Stanga (1577—1587).
2. Ambrozije (1550)
3. *Andrija Alegreti* (1493—1517)
4. *Andelo Antunov iz Urbina* (1544—1547)
5. Antonello iz Melace na Siciliji (1542—1545)
6. Antun Gašparov (1527)
7. Bartol Rosso (1559—1599)
8. Bernard Gariboldi iz Ankone (1564—1573)
9. Bricije Ivana Frana Britius (1549—1552) iz Pesara
10. Cezar Angelik iz Ferma (1552—1567)
11. Đuro Ivanović, druga polovica XVI st.
12. Đuro Matijin (1581)
13. Đuro Mihov (1577—1589)
14. Eufemije Boschi (1594—1599)
15. Fabricije Visnaro iz Milana (1567—)
16. *Federik iz Ankone* (1542—1543)
17. *Federik Ogerio* (1581—1595)
18. *Filip fra* (1506)

²¹⁵ Jeremić-Tadić II 33, 34, 42, 43, — Glesinger, L., Prilozi historiji zdravstvenih prilika u Stonu u 15.-17. vijeku. Narodno zdravlje Beograd 1948. br. 9—12 str. 33—34.

²¹⁶ Jeremić-Tadić, ibidem II 155

²¹⁷ C. R. 51, 225

²¹⁸ C. M. 45, 12'

²¹⁹ C. M. 54, 23

²²⁰ Ibidem

²²¹ Glesinger, ibidem str. 35.

19. *Frano Andrijin Alegreti* (1517—1541)
20. *Frano Lovrin Testa* (1573—1578)
21. *Frano Marinov* (1583)
22. *Frano Martinov* (1575—1594)
23. *Gabrijel Martola Gabrielis Monaldi* (1528—1571)
24. *Gašpar Antunov iz Rimina* (1520—1527)
25. *Herkul iz Peruđe* (1542—1553)
26. *Ivan fra* (1550)
27. *Ivan Bartolov* (1579—1599)
28. *Ivan Frano Britius iz Pesara* (1536—1549)
29. *Ivan Ivanov* (1579—1588)
30. *Ivan Krstitelj Orlando iz Sicilije* (1540—1542)
31. *Ivan Lučić* (1555)
32. *Ivan Luke Babić* (1546—1596)
33. *Ivan Marija* (1593—1598)
34. *Ivan Marija Alegreti* (1587—1590)
35. *Ivan Markov* (1576)
36. *Ivan Ostoić* (1520—1538)
37. *Ivan Petrov* (1543—1562)
38. *Ivan Radin (Radosalić)* (1547—1558)
39. *Jakob de Fresante iz Rima* (1542)
40. *Jakob Julijanov* (1481—1540)
41. *Julijan Jerolimov Monaldi de Vigantis* (1516)
42. *Joanat Clarius iz Parme* (1521)
43. *Julijan fra, pod kraj XVI st. (u. 1619)*
44. *Julijan Jakobov de Juliano* (1536—1583)
45. *Krstitelj Ivanov iz Brešije* (1526—1541)
46. *Lovro Teofil Ricardus iz Lodija* (1544—1559)
47. *Luka Antunov iz Urbina* (1538—1541)
48. *Luka Đurov* (1576)
49. *Maksimiljan Stanga iz Kremone* (1553—1577)
50. *Marin Grgin* (1576—1577)
51. *Marin Martolov Gabrielis* (1537)
52. *Marin Nikolić* (1583—1599)
53. *Marin Pribković iz Koločepa* (1489—1538)
54. *Marko Marinov* (1557—1567)
55. *Matija Ivanov Baromić iz Senja* (1541—1576)
56. *Matko Ivanov Alegreti* (1587—1590)
57. *Miho Gabrijelov Monaldi* (1559—)
58. *Matija Nikole Čušić* (1542)
59. *Nikola Ivanović* (1579)
60. *Nikola Milatović* (1475—1502)
61. *Pavao Miljenović* (1576)
62. *Pasko Krivaldi* (1478—1538)
63. *Petar Đurović* (1500)
64. *Petar Ivanov* (1585—1599)
65. *Petar Ivanović zvan Zanon iz Šibenika* (1541—1557)
66. *Petar Nikolić* (1583—1594)
67. *Roko Fasano iz Padove* (1539—1598)
68. *Stjepan de Silvestris iz Bolognje* (1566)
69. *Tripo* (1552)
70. *Vinko Sanković iz Kotora* (1541—1542)
71. *Vukava d'Antonello XVI st.*
72. *Ivan Marinov Alegretti* (1522—1527)
73. *Fra Justin XVI st.*
74. *Fra Andrija XVI st.*

Napomena :

Od 74 apotekara iz ovog popisa bili su poznati u literaturi 17, ovdje štampani *kurzivnim* slovima. O nekima smo od njih iznijeli još nove podatke.

20 apotekara objavili smo u Zborniku II kongresa Farmaceuta Jugoslavije. Beograd 1956. str. 179—188.

Od svih ostalih apotekara iz ovog popisa objavili smo neke, dokumentarno u napisima »Iz povijesti farmacije u Dubrovniku u XVI stoljeću« u Analima Histor. inst. JAZU u Dubrovniku 1957—1959., a većinu njih objavljujemo sada nastavno u ovim Analima.

Apotekari bez naznake mjesta rođenja rodом su iz Dubrovnika ili okolice.

Résumé

A PROPOS DE L'HISTOIRE DE LA PHARMACIE À DUBROVNIK AU XVIe SIÈCLE

(Contributions biographiques)

Comme suite à l'article publié sous le même titre dans »Anali Historijskog instituta u Dubrovniku«, année VI et VII — 1957—1959 — sur l'histoire de deux pharmacies au XVIe siècle l'auteur publie aujourd'hui également l'histoire de la troisième pharmacie qui était située en face du palais du Recteur, avec les données concernant les quatre pharmaciens qui y ont travaillé.

Suivent les renseignements biographiques des 38 pharmaciens qui nous permettent de connaître l'activité particulière de chaque pharmacien dans sa vie professionnelle ou privée, ainsi que les circonstances juridiques et culturelles de l'ancienne République de Dubrovnik. Certains de ces pharmaciens ont laissé dans les archives un grand nombre de documents, publiés dans l'article, tandis que d'autres pharmaciens ont laissé peu de renseignements les concernant, mais cependant ce peu de renseignements conservés dans quelques actes remplit bien le vide dans l'ordre chronologique de leur travail dans les pharmacies. Tous les renseignements ont été trouvés dans les Archives d'Etat de Dubrovnik, surtout dans les documents originaux d'Etat de Veliko et de Malo Vijeće, dans les livres de notaires et des chancelleries ainsi que dans d'autres actes officiels du XVIe siècle.

A la fin de son étude, l'auteur donne la liste des 74 pharmaciens du XVIe siècle, connus jusqu'à présent, avec les renseignements concernant leur origine et la durée de leur travail à Dubrovnik. Dans l'histoire de la pharmacie on connaissait jusqu'à présent seulement 17 pharmaciens (en caractères cursives sur la liste), tandis que l'auteur a pu retrouver tous les autres dans les archives.